

*De naadselachtige steen
te
Staweren.*

Diaconessenpark 36
8917 GA Leeuwarden

Leeuwarden, 18 augustus 2004

De heer B.L. Boarnstra
Burg, Albertsstraat 4
8715 JE Staveren

Geachte heer Boarnstra,

Hierbij doe ik U in fotokopie toekomen, wat ik in de loop der jaren over de stoepaal in Staveren heb verzameld. Het betreft:

Artikelen Leeuwarder Courant

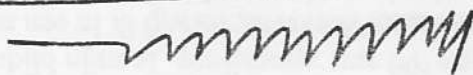
Correspondentie gemeentebestuur Staveren met mijn moeder

Latere correspondentie met mij

Recente literatuur

De gegevens zijn nog steeds vrij fragmentarisch, vullen elkaar aan en spreken elkaar soms tegen.. Een grondige studiereis door de Oostzeelanden zou waarschijnlijk heel wat documentatie en achtergrond kunnen opleveren.

Met vriendelijke groeten,

Bernhard van Haersma Buma

Leeuwarden, 31 augustus 2004

Diaconessenpark 36
8917 GA Leeuwarden

De heer B.L. Boarnstra
Burg, Albertsstrat 4
8715 JE Stavere

Geachte heer Boarnstra,

Hartelijk dank voor uw brief van 25 augustus. Wat de stoepsteen betreft, mij interesseert vooral herkomst en de ouderdom van de steen. Dan komen we kennelijk in het Oostzeegebied en de late Middeleeuwen terecht. Ik ben zelf niet deskundig genoeg, om daarover te schrijven. Halbertsma's gedachten namen vaak een hoge vlucht en hij legde meteen verband met Perzië. Dat is dan wel een zeer indirecte relatie. Evengoed kan men een relatie tussen Perzië en de Stellingwerpen leggen, gemeenten die een griffioen in hun wapen voeren. Dat de griffioen een zeer oude symbolische figuur is, staat wel vast. Steenkamp, Heraldiek, schrift dat het fabeldier al rond 500 voor Christus voorkomt.

Een interessant punt is de door U opgeworpen vraag, van wie de steen nu is. Ik neem aan, dat dat is geregeld in het contract tussen de gemeente en de tegenwoordige bewoner/eigenaar van het voormalige gemeentehuis-ambtswoning. Navraag bij de gemeente Nijefurd moet daarover duidelijkheid kunnen geven.

Wat de naamsverandering Stavere - Stavoren in 1978 betreft, ik heb mij destijds als burgemeester van Sneek, waar ik tot 1993 werkzaam was, bewust van commentaar onthouden. Als burgemeester bemoei je je niet met het optreden van collega's - tenzij het

belang van de eigen gemeente er mee is gemoeid. Mischien is het U bekend, dat er gewerkt wordt aan de uitgave van een historische beschrijving van de Friese stadplattegronden onder auspiciën van een landelijke stichting en de Fryske Akademy. Het is een zeer lang lopend project, al een jaar of twaalf geleden gestart en door allerlei omstandigheden vertraagd. Men vroeg mij destijds Workum en Stavere voor mijn rekening te nemen. Ik ging er toen van uit, dat het boek in het midden van de jaren '90 zou verschijnen. In mijn bijdrage over Stavere ben ik ingegaan op de herkomst van de naam Stavere, terwijl ik in een noot kritiek heb geuit op het besluit uit 1978. Ik hoop dat het boek nu binnen afzienbare tijd zal verschijnen.

Overigens zal het U misschien zijn opgevallen, dat ik in het voorwoord voor "Stavere, o Stavere" tien maal de naam Stavere heb gebruikt. Dat was ook niet zonder bedoeling. Tenslotte het Stavere zeerrecht. Ik heb het stuk met veel belangstelling bekeken. Het moet een enerverende ontdekking zijn geweest! Ik ben geen filoloog en ook geen rechtshistoricus en kan er dan ook geen verstandig woord over zeggen. Maar ik hoop dat de door U

geraadpleegde deskundigen duidelijkheid zullen verschaffen.

Met vriendelijke groeten,

Bernhard van Haersma Buma

Bernhard van Haersma Buma

FRIES SCHEEPVAART MUSEUM

Sneek, 22 september 1983.

De heer mr B. van Haersma

Buma,

Raadhuis,

Marktstraat 13,

8601 CR S N E K.

Bernhard,

Hierbij een afschrift van een brief van Herre Halbertsma. Zou ik je oordeel daarover mogen hebben omdat je moeder de steen waar het om gaat aan Stavereen heeft geschonken.

Onlangs heb ik de Federatie van Friese Musea en Oudheidkamers geschreven en gevraagd om in overleg met de besturen van op te heffen gemeenten hun bezittingen van oudheidkundige waarde te inventariseren en te adviseren over de toekomstige bestemming. Waarachtig schijnlijk zal de Federatie dit ook doen.

Wat de steen betreft ben ik van oordeel dat deze in Stavereen moet blijven als een goede bewaring gewaarborgd is. Indien dat niet het geval kan zijn zouden wij kunnen trachten hem te verwerven.

Met vriendelijke groeten,

Sytse ten Hoeve.

W. 20-1-83
Van Haersma in de wijk
aan mevrouw Halbertsma
Hoeve in Sneek
met bijlage

Beste Sijtse,

Bijlatten in foto d't ik yn 1963 to Staveren meitsje litten haw doe't wij der oan it opgraven wienen. It stelt foar in tige nijsjirige stien, in fragmint fan in "stoeppeal" en yndertiid foun bij it ôfbrekken fan in hús to Staveren yn de tiid dat de heit van us Snitser boargemaster, B. van Haersma Buma, jitt boargemaster fan Staveren wie. Troch syn noedjen is de stien bewart bleaun en tsjin de gevel fan it Staverske stêdhús oantrocht.

De stien is in unicum foar Nederlân. Yndertiid haw ik d'r ris in artikel oer skreaun yn de L.C. en meideld dat de stien út Oland (Sweden) ôfkomstich is. Yn it museum to Witby haw ik foargelykbere stikken sjoen. Ek yn it museum to Hamburg kin men disse stoeppeallen fine, lyk as to Lüneburg, dêr't hja brûkt binne yn it riedshús as peallen fan de "Vaterschaar". De stiensort kon allinnich op Oland foar en is der yn de Midsleuwen yn stiengroeven woun.

Nou't Staveren as gemeente opdúkt wurde sil soe de stien fael wurde kinne er is it faaks forstannich dat it F.S.M. de stien bistiket to reddan. De Staverer sille disse stoeppeallen faaks forgulde west hawwe, dêrfandinne de leginde is de "Gouden stoepen". Ik hoopje dat it bistjûr mei wij fan bitinken is dat de Staverske stien yn it F.S.M. tige op syn plak wêze soe, litte wij yn elts gefal foarkomme dat bijgelyks Inkhuzen de stien yn de wacht sleept, it is al fien stien to faak bard dat "ryslân him sokke unica ûntkomme liet dat wij moatte d'r net to lang wei wachtsje. Yn 1963 haw ik al ris útsteld dat it F.S.M. d'r

ôfjitsel fan meitsje litte soe mar dat is d'r doe bij bleaun, de gemeente woe doe de stien net misse mar d'r komt nou in momint dat sokke dingen foardinne kinne of yn forkearde hannen reitsje. Ho komt it bijgelyks mei de biskillderde bihangsels út de riedseal? Soe it oars ek goed wêze as wij boargemaster Van Haersma Buma polsken ho 't wij it it bêste oanlizze kinne en it faaks oer hi oanhingich meitsje? Hji is boppedat ek persoanlik bij de stien bitruuten omde syn heit de stien yndertiid reddan hat. Ik leau sels dat de stien jitt in skot lang yn de tún fan syn lettere hús oan de "oalserterdijk to Snits stien hat en dêrwei earst wer nei Staveren werombrocht is.

Dyn

Postleeds Penetration
not not in Germany but in the U.S.
at the moment for lowest cost.
It must be shown as the U.S. of the
h/2. American (N.O.) in 1925 on
the basis of agricultural and commercial 1925
of which is the 18th year. (Note: 1925)

on the basis of the 18th year.
The following: E. Horn. (1640-1800) in 1925
Production of agricultural products (1640-1800) in 1925
Market. U.S. (1925) 63% 20%
35% 20% 20% 20% 20% 20% 20% 20%
1925. K. A. Horn. (1925) 20% 20% 20% 20% 20% 20% 20% 20%

2) The following: E. Horn. (1640-1800) in 1925
Market. U.S. (1925) 63% 20%
35% 20% 20% 20% 20% 20% 20% 20%

For the following: E. Horn. (1640-1800) in 1925
Market. U.S. (1925) 63% 20%
35% 20% 20% 20% 20% 20% 20% 20%

It must be shown as the U.S. of the
Market. U.S. (1925) 63% 20%
35% 20% 20% 20% 20% 20% 20% 20%

De zeer zorgvuldig voorbereide programma's lijken zeer interessant te zullen worden.

Pandermuseum by it Kunst Sintrole fortswturdigi yn Frysland hat sy

Men komt ta de koninkzje, dat it bis
sintrale fortswturdigi fan it k
1945 troch it mienskyplik gniatylt fan
Militair Gesach en de Fryske Bivewing
fan de skriuwer fan de Fryske Bivewing
yn Frysland yn syn jierfortslach oer 1951
de verbetering fan de subysydje fan de
men in twils fan bitrouwen fan de aut
is in goed kontakt mei it Ryk, de kra
organisaasjes op kultureel gebiet.

Publikaasjes

Yn 'e mande mei us muzyk- en sang-
kommissje, sa kin men fierder yn it
jierfortslach lêze, is yn 1951 tarierend
wurk dien foar de opset fan us earste
muzyk- en sangkongres dat yn Deelm-
ber hâlden is. De lêzings dy't by dy
earste útjette fan in rige publikaasjes,
dy't de Kultuerried fan doel is út to
learen oer aktuele ûnderwerpen op kul-
tureel gebiet.

De twadde brosjure yn dizze rige,
dy't yn Septimber foarsjine sil, bittet-
de lêzings dy't hâlden binne op 'e
gearkomste oer yndustrialisaasje en
folkswturdigiheit, dy't yn de
In oare publikaasje, dy't yn de
wurking is, bistet út in rige alde me-
lodijen foar it skotsen, samle en bi-
wurke fan de hear J. L. de Jong, yn
oprjebeldzjen mei us folksdons-
kommissje, dy't in standert-toarm
foar de Skotse lêsteld hat. De muzyk-
tekst is al lang re, mar om by guon
fan dy wizen gaedlike wurden to
krijen, is de saek nou yn hannen fan
de literaire sekse fan it Boun fan
Fryske Kunstners.

In útjette, dy't hjir ek neamd wurde
moat, en dy't ek al lang ûnderweis is,
is it boekje "The Frysians", dat wy út-
laten doen, tot welzjin van land, gemeente of
stadl
H. HALBERTSMA
De beperking met tien procent van de hoeveelheid veevoeder, die op de
dagen bekendgemaakte veevoederregeling voor 1952-1953. De regeling is
op vier, maar de porties, die op de bonnen worden versprekt, zijn wel erg klein
rondveevoeder toegewezen. Maar alleen, als ze worden gehouden op kleine
bedrijven met van nul tot acht hectare cultuurgrond. Voor de gemengde en
weide-bedrijven van acht ha en meer (mits met ten hoogste vijf ha bouwland
en/of scheurbaar grasland) wordt maar 150 kg voer beschikbaar gesteld, terwijl
de twee andere groepen, dat zijn de gemengde en bouwbedrijven boven acht ha
met vijf ha of meer bouwland het met 125 kg per koe moeten stellen.
Dit is niet veel. Het is zelfs bitter weinig, want ook bij het kleinbedrijf betekent deze
toewijzing niet meer dan één kilo per koe
per slafdag. En wat is een kilo krachtvoer
van een gewone koe?

Landbouw en Veeleel Veevoederbeperking stelt boeren voor grote problemen Schiet de regering haar doel niet voorbij?

(Van een landbouwwedewerker)

De overleving te Slave-
ren wilde nu, dat voorheen
elk huis in deze stad zulk
een paal voor de deur had
staan om de inwoners zegen
te brengen. Mr. van Haerema
Buma meende er daarom
goed aan te doen, de steen
in ere te herstellen, door
deze naast de ingang van zijn
nieuwe huis te plaatsen.
Men weet, dat desondanks
zware rouw dit huis trof....

Griffioen

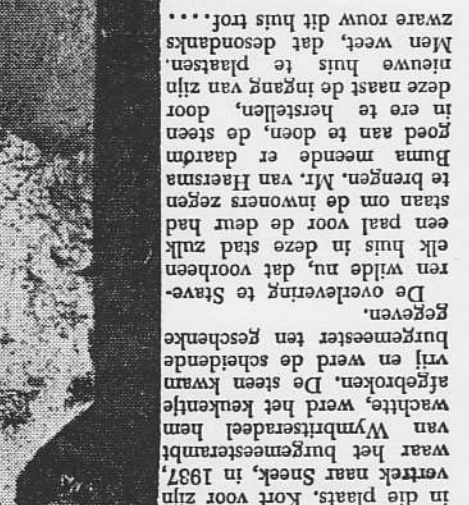
De wijze, waarop de
steen werd bewerkt, is
kenmerkend voor de
Frisse renaissance uit
het begin der zeventien-
de eeuw. Onder zal
hij dus niet zijn. De
voorstelling, aan het bo-
veninde uitgehouwen, ademt echter zulk
een vreemde geest, dat men er eigenlijk
niet goed raad mee weet. Een tegen-
hangert is ons niet bekend.

Ziet het daaron al te gewaagd zijn
de veronderstelling, uit te spreken, dat
de Stavere steeppal een verre naklaak
is uit de tijd, dat de Zuidwesthoekse
Frisen voor hun huizen houten palen
plaatsten, gesteld met een grimmige
grijp, die rondolende kwelgeesten de
moed moest benemen naar binnen te
sluipen?

Een naklaak

Dan zou ons bovendien ook de betekenis
weerszijden van de steen: uitbeeldingen van
zou en maan, wier zegen men niet minder
meende te kunnen ontberen.
Stavere is een geschikte plaats, om zulk
een oud gebruik zo lang in ere te houden.
Nog steeds wekt de bevolking de indruk, op
deze erfenis te teren. Bovendien, een varensbe-
volking is ook in de dagen van neergang
bovennatuurlijk. Steeg op het Rode Klif ook
niet de Ploenix ten hemel, en nogens anders?
En ging men er in alle ernst in 1849 niet
nog een uitgedoofde krater zoeken?

Wij zien namelijk in het midden een
vreemde soortig monster uitgedield, half leeuw
half roofvogel: een griffioen. Dit fabeldier
van Assyrische origine, belandde via de
Byzantijnse-Christelijke cultuur in het Westen
en sprak tot de verbeelding der kunstenaars.
die de kerken van beeldhouwwerk voorzagen
of de handschriften met afbeeldingen ver-
luchten. Ook de Frisen kenden het dier.
Zij brachten het zelfs in verband met Will-
brod. De "griffioen" is dan ook geen onbe-
kende verspreiding in de Frise legenden. Wij
veronderstellen, dat de "griffioegel" in het
half-heidense Friesland der 9e en 10e eeuw
grote opgang maakte en een plaats kreeg in
allerlei gebruiken, die de kerstening nog enige
eeuwen wisten te overleven.

Het aanblijven van schrikverrekkende,
dan wel bezwerende, figuren is bij de natuur-
volken zo verstrekt, dat het niet aan te
nemen valt, dat de Frisen vóór hun kerste-
ning op dit punt een uitzondering hebben
gemaakt. De Frise volk Kunde en volkskunst
wijzen trouwens duidelijk genoeg in deze
richting.

Zweedse banden met Friesland (2)

Slaveren is gedurende verscheidene eeuwen niet alleen vernut de belangrijkste en meest uitgestrekte stad van Friesland geweest maar ontving als eerste ook stadsrechten. Zulks geschiedde reeds in de 11de eeuw, toen het Friesland tussen Vlie en Lauwers werd bestierd door graven uit het Brunswijks Huis, de zogenaamde Brunonen. De burgerij behoeftte bijvoorbeeld niet langer te verschijnen bij de jaarlijkse zittingen van het grafelijk gerecht, zoals de bewoners van het plateland verplicht waren, en mochten eigen wetten maken in verband met de eisen van het verkeer over het water en te land, het marktwezen en de koophandel.

Alle andere Friese steden bereikten deze status eerst enkele eeuwen later en moesten zich daartoe verstaan met de gerechten der gneutenigen waarbinnen zij gelegen waren. Zo ontvingen Sneek en IJlst hun rechten bijvoorbeeld uit handen van Wymbriseradeel, Hartlingen en Bolsward van Wonsradeel, Franeker van Franekeradeel, Workum en Hindeloopen van Helmer Oldeters, Holwerd, dat later weer stad-af zou worden, van West-Dongeradeel etcetera.

INPALMAN

In nog later tijden probeerden de steden de rollen vaak om te draaien door de omringende grieteningen in te palmen, zulks met meer of minder succes. Laten wij hopen dat het ook in onze dagen niet gebeuren gaat want ieder kan wel zien aankomen dat met de versiedelijking van het Friese plateland de „eigenheid“ van Friesland volkomen te loor gaat en er uiteindelijk slechts een vier- of vijfde „stads-gewest“ van overblijft. Niet wat een klein groep provinciale hoofdamttenaren voor ogen schijnt te staan.

Er is voor het overige niets nieuw onder de Friese zon want als men Worp of Petrus van Thabor er op nastaat kan men voortdurend lezen hoe het Friese plateland in de greep was van de steden en met name figuren als de Hartinxma's hoe Sneek er op uit waren stedelijke republiekjes te stichten welke zij vanuit hun stedelijke burchten met ijzere hand trachten te regeren. Dat bepaalde stedelijke groeperingen daar alle belang bij hadden is duidelijk.

TREFPUNT

Maar terug naar Slaveren! Slaveren ontleende haar betekenis aan de omstandigheid dat het aan de monding lag van een oude zijtak van de IJssel, de Nagel. Deze verenigde zich op korte afstand stroomafwaarts van het voormalige St. Odulfs-Slaveren al sinds de 9de eeuw een druk bezocht trefpunt tussen de grote scheepvaartverbindingen der Rijn- en IJsselsteden, de Scheidemonding, de kusten van Vlaanderen en Frankrijk, Engeland, plaatsen als Groningen, Emden, Bremen, Hamburg en Rybe in Denemarken, maar niet te vergeten levens de Scandinavische en Baltische kusten.

Zweedse banden met Friesland (2)

18 juli 1977.

SNEEKER NIEUWSBLAD

Blad 2 van 2.

Tussen Slaveren en het eiland Golland hebben eveneens eeuwen lang betrekkingen bestaan, in het bijzonder met de stad Visby. Deze stad is nog in het bezit van de komplette ring van uit kalksteen opgetrokken stadsmuren, met 44 poorten en torens, daterende uit de 13de eeuw. Men weet niet wat men ziet als men deze stad eens bezoekt, zoals ons dit mogelijk was, zeer onlangs nog.

Nu is lang geleden onder een huis te Slaveren een kalksteenen stoepaal opgegraven welke thans staat opgesteld voor het stadhuis aldaar. Deze stoepaal is uniek in Nederland en versierd met symbolen van zonen en maan. Tot nu toe kenden wij slechts tegenhangers uit Lüneburg en Dantzig. Het zijn dezelfde stoepalen waarvan de oude Friese kronieken gewagen en welke door de rijke Slaverse kooplieden waren verguld, mals bewijs van hun onvoorstelbare rijkdom. Zij dateren uit de 14de-15de eeuw.

Wie schetst onze blijdschap toen wij in het oudheidkundig museum te Visby net zulke stoepalen opgesteld zagen! Van deze palen staat vast dat zij werden gehouwen in de vele kalksteengroeven welke Visby rijk is. Ergo, onze Slaverse palen werden, net als die uit Lüneburg en Dantzig, betrokken uit Visby, enige duizenden kilometers van Slaveren verwijderd. Alles rechtstreeks over zee aangevoerd. Wel om even stil van te worden!

Wij „siekke d'r eikes in spjeldsje bij“ en komen op het onderwerp nog één keer terug.

H.H.

Vooral de Oostzeehandels was voor Slaveren van het grootste belang, vanwaar pelzen, graan, hout, hars, leer, barnsteen en zo voorts betrokken werden. Er zijn voor en na tot diep in Rusland honderden munten gevonden, geslagen te Slaveren, reeds vanaf de 11de eeuw. In weerwil van de onophoudelijke oorlogen tussen de Friezen en de graven van Holland de Slaverse kooplieden probeerden daarbij steeds neutraal te blijven, wat maar zelden gelukte - wist Slaveren haar vooraanstaande positie in de Oostzee aan de 16de eeuw te handhaven. Daarna werd het steeds meer overvleugeld door de IJsselsteden, tenslotte Amsterdam, de grote slokop.

Dat er te Slaveren werkelijk schepen met ladingen uit de Oostzee arriveerden, reeds vanaf zeer vroege tijden, bleek ons tijdens de opgravingen, in 1963 en 1964 onder onze leiding in het zuidelijke uiteinde van de huidige stad verricht. In de modderige opvuiling van de oude haven, de bedding van de voormalige Nagle, vonden wij, behalve een gouden ring - van het Vrouw-ijze? -, een puntgave, benen haarkam, daterende uit de 12de eeuw. Kennelijk lang geleden eens overboord gevallen.

VONDSTEN

Welnu, op onze reis over het Zweedse eiland Öland zagen wij bij een opgraving van een ringburch een benen haarkam, juist zo versierd als het eksemplaar uit Slaveren! Dit kan natuurlijk geen toeval zijn. Naar onze overtuiging werden dergelijke haarkammen gemaakt in het Russische handelsoord Nowgorod - letterlijk „Nieuwstad“ of „Nieuwstad“, gelegen aan het Ladogameer. In hetzelfde oord zijn onder meer ook latijnse Slaverse zilverstukken gevonden en door deze vondsten is de cirkel prachtig gesloten!

Zweedse banden met Friesland (1)

27 juni 1977.

SNEEKER NIEUWSBLAD

Onlangs waren wij in de gelegenheid deel te nemen aan een 10-daagse eekstusie van de Drents Praehistorische Vereniging, met bestemming de eilanden Oland en Golland. Deze eilanden liggen in de Oostzee, bezuiden Stockholm, en hebben voor de archeoloog en historicus zowel als liefhebber van volkstkunst en monumenten heel wat te bieden. Beide eilanden zijn bovendien rijk met natuurschoon begiftigd en kunnen op een opvallende rijkdom aan in wild voorkomende vogels, bloemen en kruiden bogen.

Wij hebben van onze reis dan ook bepaald geen spijt gehad, al moesten er onwaarschijnlijk grote worden afgelegd en hield vijf keer van grote, zecwaardige verponten gebruik worden gemaakt. meestal vele uren aaneen. Het is niet onze bedoeling U te vervelen met een uitvoerig reisverslag maar willen slechts enkele ervaringen medelen waarbij Zweden en haar uitgestrekt eilandentrijk onverwachts raakpunten met Friesland bood.

Dat begon eigenlijk meteen al aan boord van sommige ponten, waar wij tot onze verrassing „STORK-SNEEK” op bepaalde machines zagen prijken, wat ons als geboren Sneeker bijzonder goed deed! Maar ook in het verleden hebben de Zweden Friesland wel weten te vinden, en omgekeerd. Minder leuk was te moeten ervaren bij de terugkeer van de reis dat een insluiper zich meester had gemaakt van het ons zo dierbare model van de fjouter „Marnocht”, wat een schaduw wierp over de reis achteraf.

Van ouds hebben de eilanden Oland en Golland, ieder vele malen uitgestreker dan onze waddeneilanden en gro-tendeels opgebouwd uit kalkkrois, bloot gestaan aan invloeden van overzee. Niet alleen van het Zweedse vasteland ten Westen en Noorden, maar ook vanuit de Baltische kuststreken, Noordelijk Rusland en vooral ook Noord-Duitsland. Er bestaan vele aanduidingen dat men al in de Bronstijd kans zag met linke schepen de Oostzee over te sieken en handel te drijven. Vooral Golland lag zeer gunstig voor deze handelswegen over zee, waarvan een enorm me hoeveelheid schatvondsten getuigen kan.

WEINIG VRUCHTBAR

Ofchoon de eilanden met hun rotsachtige bodem van nature weinig vruchtbaar waren zagen de bewoners kans met behulp van de zeehandel grote fortuinen te vergaren, in ieder geval al vanaf de Romeinse Keizertijd, tot ver in de Middeleeuwen. Hoezeer het schip steeds voor de eilandbewoners van belang was bewijzen niet minder ook de „skipseininge”, grafieken in de vorm van overleid gezette zwartkeien, die tezamen de lijnen van een schip vertonen, tot een lengte van circa 40 meter!

Deze grafieken dateren uit de Bronstijd zowel als de IJzertijd en zijn vergelijkbaar met de afbeeldingen van zeeschepen, hier en daar in de roisen ingekerfd terug gevonden. Op Golland kent men bovendien grafieken uit de vroegere middeleeuwen, vervaardigd uit rechtop geplaaste, grote platen kalksteen waarop onder meer schitterend gegraveerde en ingekleurde schepen staan afgebeeld. Door gaans zijn deze afbeeldingen toegeglucht met runteksten welke ons de lotgevallen van een moedige zeevaarder vertellen, op eigen grond gestorven of gesneuveld, dan wel ver in den vreemde gedood of verdronken. Sommige „skipseininge” getuigen trouwens van een niet minder kunstzinnige inslag der Gollanders want er zijn „keienschepen” bij, zo oordeelkundig op grootte gesorteerd dat men de scheepstomp als het ware uit de aarde ziet oprijzen, met sierlijke rondingen en elegante stevens.

"Zweedse banden"

vertoonden een sterke zee en een in doorsnede v-vormige bodem, waarborg voor snelheid en zeevaardigheid. Het levensgedrag der Skandinaviërs was de draak, welk monster bij voortdurend voortstevens stierde en de schrik er al bij voortbaat inbracht.

De teruggevonden specimen van der gelijke koppen zijn dan ook buitengewoon grimmig en angstaanjagend. Op de Nederlandse oorlogsschepen zou men dit later met leeuwenkoppen herhalen, ook al „niet voor de poez“ met hun kwaadaardige blik en dreigende kaken! Maar zelfs nu nog beschildert men gevechtsschilderingen en duikboeien wel met dergelijke totemdiëren, ogen-schijnlijk als verstiering, maar in werkelijkheid als afschrikwekkend middel voor de tegenstander.

De heile Skandi-naafse oudheid is vervuld van deze monsters en dat deze op hun schepen niet zonder effect bleven blijkt duidelijk uit de kronieken welke ons verhalen over de vele rooflochten der Noormannen in eigen land, waar de bevolking bij voortbaat al op de vlucht sloeg zodra men het gerucht van de verschijning der dreikenschepen zich over de dorpen verspreide. Maar als men de overblijfselen van deze kultuur in Skandi-naafse ziet moet men wel toegeven dat er voor deze vrees alle reden bestond en men heel koelbloedig moest zijn de eerste aanblik te doorstaan.

De Friezen hebben trouwens ook menig maal heldhaftig weerstand geboden. De moedijkheid was evenwel dat de Noormannen steeds zo onverwachts, en in zulke grote aantallen opdoemden zodat één enkel dorp daar niet tegen was opgewassen. Groningen zowel als Stavoren zijn zelfs kort vóór het jaar 1000 door de Noormannen overvallen en uitgeroofd maar de Dokkumers hadden meer geluk en wisten zich in de Dokkumer kerk hadden ver-schanst. Toch was het niet altijd oorlog tusschen Friesland en Skandi-naafse, voor al na het jaar 1000 bloeide de handel weer op zodat een stad als Stavoren voor een belangrijk deel aangewezen was op het verkeer met de Oostzee. Wij vonden daar in Skandi-naafse zelfs enige tasbare bewijzen van maar daarover de volgende keer.

H.H.

Dank zij bodemvondsen kennen wij trouwens verschiedene Skandi-naafse vaartuigen uit de Vroegere Middel-eeuwen, welke de huidige scheepsbouwers steeds versied hebben doen staan van de enorme, empirische kennis van hun voorgangers, zo doelmattig, zo zeewaardig, bovendien zo sierlijk - als zwanen! Toch werd het verscheidene van deze schepen niet altijd met vreugde begroet want maar al te vaak misbrukten de opvarenden hun schip, dat alle andere in snelheid en wendbaarheid overtrof, voor de kaapvaart.

Vooral in de tijd der Vikingen, circa 800-1000, toen ook ons land met de zo gevreesde Noormannenvloien kennismaakte en vele jaren onder hun tyrannie en roofzucht moest bukken. De herinneringen daaraan bleven in Friesland zelfs nog tot in onze dagen levendig, dankzij de „Noormannenpoortjes“ van onze middeleeuwse kerken. Natuurlijk zijn deze kerken geen van alle zo oud als de Noormannentijd maar de benaming laat toch duidelijk uitkomen welk een indruk deze episode uit de Friese geschiedenis heeft gemaakt op de tijdgenoten.

LOSKOPEN

Ook de middeleeuwse Friese Weten beva-ten nog herinneringen aan de heerschappij der Noormannen en bevatten bepalingen voor het geval naar het Noorden weggevoerd de gevangenen moesten worden losgekocht. In dit geval mogen de erfgoederen hiervoor worden aangesproken door de verwanten die de dans ontsprongen. Het „op ransissen stellen“ van gevangenen was trouwens een bepaald middel om geld los te krijgen terwijl men zelfs geld vroeg voor teruggave van lijken. Maar deze methode is al zo oud als de wereld en bepaald geen uitvinding van de Noormannen geweest. Nog onlangs kon men lezen dat dergelijke praktijken nu nog worden toegepast in Ethiopie, zodat men zelfs geld weet te slaan uit het vermoorden van „opstaandeelingen“.

Men treft in de Skandi-naafse wateren heden ten dage overal nog houten schepen aan met vrijwel dezelfde vormgeving als die der beruchte Vikingboten. Deze laatste konden met behulp van lange riemen pilsnel worden voortbewogen maar voerden daarnaast ook een flink emmerzeil, ver-bonden aan de bijna in het midden van het schip staande mast. Dit type schepen is geheel berekend op diep water, in tegenstelling met het Friese, waar nu eenmaal rekening moest worden gehouden met vlakke kusten en modderige ondiepten. Zij

GEMEENTE STAVAREN

STAVAREN, 19 Maart 1954

No.: 170
Antwoord op
brief van:
Bijl.:

AAN Mevrouw M.E. van Haersma Buma-

van Heloma,

"De Harste",

LIJSBEECHTUM.

Betreft: Oude Steen.

Ten vervolge op ons schrift van 25 Februari 1954 nr. 126 delen wij u mede, heden bericht te hebben gekregen, dat gedeputeerde Staten bij besluit van 15 dezer nr. 79 het raadsbesluit inzake uw schenking van de oude steen aan de gemeente hebben goedgekeurd.

Burgemeester en Wethouders
van Stavaren,

Burgemeester.

Wethouder.

GEMEENTE STAVAREN

No.: 176

Antwoord op

brief van:

4 Feb. 1954.

STAVAREN, 25 Februari 1954.

Bijl.:

AAN MEVR. M.E. van Heerisma Buma-

van Heloma,

"De Harste",

ITSBRECHTUM.

Betreft: Oude steen.

Hierbij delen wij U mede, dat de Raad
dezer gemeente in zijn zittingen gehouden
vergadering besloten heeft de schenking
van de oude steen onder dankbetuiging
aan U te aanvaarden.
Het besluit moet door gedeputeerde
Staten worden goedgekeurd; zodra dit is
geschied, zullen wij U daarvan mededeling
doen.

Burgemeester en Wethouders
van Stavaren,

, burgemeester.

, wethouder.

STAVAREN

GEMEENTE

No.

Betreft: Oude steen.

STAVAREN, 11 Augustus 1952.

Antwoord op brief van

bijl.

Zeer gesachte Mevrouw van Haerzma Buma,

Het zeer veel belangstelling las ik in de Leeuwarder Courant van 8 dezer het stukje "Is raadselachtige steen uit Stavaren een totempaal". Het trof mij, omdat ik juist einde juli j.l. van het bestaan van de steen hoorde, een mededeling, die mij gedaan werd, toen ik vertelde, dat een in dit jaar gevonden gevelsteen aan de gemeente werd geschonken. U moet mij niet kwalijk nemen, dat ik uitsiep: "Wat zonde dat die steen niet in Stavaren gebloeit is!" Nu ik het artikel las, kwam dit weer bij mij naar vore Stavaren, met het rijke verleden, is zo arm aan bezienwaardigheden, dat het werkelijk te betreuen is, dat deze steen er geen plaatsje gevonden heeft. Gezien de band van u, wijlen uw echtgenoot en uw kindere met Stavaren hoop ik dan ook, dat de steen niet door u uit het oog verloren wordt en nog eens de tijd komt, dat die aan gemeente wordt geschonken en alhier een ere plaats kan krijgen.

Met beleefde groeten,

Burgemeester van Stavaren

AAN Mevrouw M.E. van Haerzma Buma - van Heloma

te

I j s b r e c h t u m . -

„Geestenverdrivende" paal

Mevrouw M. E. van Haersma Buma te IJsbrechtum schonk haar aan het gemeentebestuur

Voor de deur van „De Harste", het woonhuis van mevrouw M. E. van Haersma Buma aan de weg Sneek—IJsbrechtum, staat een witte, vreemd gevormde stenen paal. Deze steen komt oorspronkelijk van Stavoren en werd enige tijd geleden, in verband met het vertrek van mevrouw Van Haersma Buma naar elders, aangeboden aan het gemeentebestuur van die stad om daar in het een of andere gebouw een plaatsje te krijgen. Men nam dit aanbod in de laatste gehouden raadsvergadering met zeer veel goeie moegen aan, zodat de steen binnen afzienbare tijd op haar vroegere basis zal terugkeren. Nu Stavoren haar spoedig opnieuw binnen z'n poorten kan begroeten, is het echter interessant nogmaals de aandacht op haar — overigens in nevelen gehulde — herkomst te vestigen.

Volgens drs. H. Halbertsma vertelt de overlevering, dat voorheen voor elk huis in Stavoren een dergelijke steen stond om de bewoners te behoeden voor rondlopende kwelgeesten. Wanneer men het voorwerp bekijkt, lijkt dit niet onaannemelijk. Het monstervorm, is immers zo schrikkachtig, dat de hoofdvoorstelling vormt, is immers dat het werke-lijk wel in staat moet worden gesicht, de moed van de geesten naar hun schoenen — aan te nemen, dat ze die drazen — te laten verhuizen. Het heeft een vreemdsoortig uiterlijk (half leeuw, half vogel) en draagt de naam „Griffioen": een tabedier, wiens wieg in Assyrië stond en dat via de Byzantijnen naar het Westen werd vonden.

In de Friese legenden dukt het op als de „Griffvogel" en het was in de nevelende tiende eeuw bij de half-heidenen zo roed inbedruerd, dat de kerstening de rebrutken, waarin het monstervorm, niet spoedig vermocht te verdrijven. Wat dat betreft zou het verhaal van „een paal bij elke deur" wel op gronden van waarheid kunnen berusten. Schrikwekkende en bezwerende figuren zijn en waren immers vrij algemeen bij de natuurvolkeren.

Drs. Halbertsma vraagt zich daarom af, of het al te gewaagd is te veronderstellen, dat de Stavorense stoeppaal een verre naklaank vormt van de tijd, dat de Friezen voor hun huizen houten palen plaatsten met grimmige monster, die tot taak hadden de geesten te verdrijven. Mocht deze vraag ontkennend worden beantwoord, dan zou ook meteen de betekenis van de beide koppen aan weerszijden van de steen duidelijk worden. Het zijn de zon en de maan, wier zegen men meende niet minder te kunnen ontbe-

ren. Waarschijnlijk heeft de tegenwoordige bevolking van Stavoren, geen redige bevoegdheid van geestenverdrivende paal meer aan geestenverdrivende paal. Gezien de historische waarde van de steen is het echter prettig, dat ze in de oude stad terugkeert en daar een be- moontlijk plaatsje krijgt toegewezen.

BERNHARD VAN HAERSMA BUMA - BUMA

Van de zoons van WW verdient mr. Jan Minnema Buma (1828-1900) vermelding vanwege zijn proefschrift over de geschiedenis van het dijkrecht. Muntten in deze tijd veel juridische proefschriften uit door kortheid, zijn grondige studie over de historische ontwikkeling van het dijkrecht wordt ook in onze tijd nog aangehaald.¹¹ Aardig is dat van de kleinzoons van WW, die merendeels hun hele leven in Den Haag woonden, Bernhardus van Haersma Buma (1875-1960) toch een bepaalde band met Friesland bewaarde. Hij maakte deel uit van het erocomité bij het vijftiëntigjarig jubileum van de Fryske krite 'Rjucht en Sjlucht' in Den Haag in 1924. Zijn zoon, de eerder genoemde mr. Sybrand Marinus van Haersma Buma, had daadwerkelijke belangstelling voor de Friese cultuur en geschiedenis. Als burgemeester van Slaveren nam hij in 1937 het initiatief voor de restauratie van het interieur van het stadhuis, met name een serie behangsechterschilderingen met bijbelse voorstellingen uit 1776 en een portret van stadhouder Willem V (een schoorsteensstuk in de oorspronkelijke lijst). Het mag wel een unicum heten, dat dit portret de Bataafse omwenteling van 1795 in het stadhuis heeft doorkstaan. Het portret bleef hem ook na de restauratie bezig houden.¹² Aan zijn historische belangstelling is, al is het via een omweg, het behoud van een merkwaardig cultureel erfgoed te danken. Voor het stadhuis van de oude Hanzestad staat een veertiende-eeuwse stoepsteen van Olandsteen, waarschijnlijk afkomstig uit Tallinn. Hij was in de jaren dertig opgeslagen in de gemeenteloods, waar hij SM was opgevalen. Na zijn vertrek uit Slaveren bood het gemeen-

tebestuur hem de steen aan ter plaatsing voor zijn nieuwe huis in Ysbrechtstraat. Zo trok hij de aandacht van H. Halbertsma, die er een publicatie aan wijdde in de *Leeuwarder Courant*. Dit werd weer opgemerkt in Staveren en de burgemeester schreef de weduwe (haar man was in de oorlog in een concentratiekamp omgekomen) of zij de steen te zijner tijd aan Staveren wilde terugschchenken. Toen mevrouw Buma in 1954 het huis verliet, is hij inderdaad naar Staveren teruggegaan. Zo keerde een voorwerp dat Staveren in 1939 als curiosum had verlaten, in 1954 als uniek monument van Staverens Middeleeuwse verleden terug. SM herstelde ook de oorspronkelijke naam Staveren, in plaats van de later ingeslopen vorm Stavoren, een maatregel die helaas omstreeks 1980 is teruggedraaid.

Hij is verder bekend door zijn genealogische publicaties, met name over Friese geslachten. Vele genealogieën verschenen in het jaarboek *Nederland's Particulair*, waarvan hij tevens redacteur was.¹⁴ Was hij niet op jonge leeftijd overleden, dan zou SM zeker voor een plaats in het bestuur van het Genootschap in aanmerking zijn gekomen.

De tak van WB

Het kwam in de negentiende eeuw zelden voor, dat leden van het Genootschap tevens lid van het Frysk Selskip waren. Dat dit bij WB's zoon Coenraad Willem Antoni het geval was kan dan ook opmerkelijk worden genoemd.¹⁵ In deze tak zou de affiniteit met het Fries het grootst blijken. Zo was zijn eerder genoemde neef Wibo Bernhardus penningmeester van het Bestuur van het Onderwijsfonds voor de Friese Taal. Met name diens dochter Anna Maria Catharina ('Frou van der Minne', 1889-1963) voelde zich sterk betrokken bij de strijd voor het behoud van de Friese taal. Zij was jaren lid van de Provinciale Onderwijsraad en verder onder meer leidster van het Jong Frysk Toaniel en bestuurslid van de Friyske Bibliteek. Haar belangstelling overschreed de provinciegrenzen. Met enthousiasme kon zij spreken over de Grootfriese congressen. De in 1954 opgerichte Friyske Rie ter bevordering van de contacten met Oost- en Noord-Friesland benoemde haar tot erelid. Door haar is schrijver dezes voor het eerst in contact gekomen met het Fries Genootschap. Zij nam hem in 1942 mee naar de Heraldische Tentoonstelling, die het Genootschap in het Fries Museum had georganiseerd. Zo werd de affiniteit met het Genootschap binnen de familiekring overgedragen op de jongere generatie.

Langs andere wegen

De betrokkenheid met Friesland wordt tenslotte in de hand gewerkt door de participatie in enkele instituten. Het bestuur van de Stichting Tjallinga Weeshuis wordt reeds meer dan twee eeuwen gevoerd door een familielid, onder de oude titel van dadelijk administrator. Deze functie wordt vervuld door een lid van de tak Hoppe-

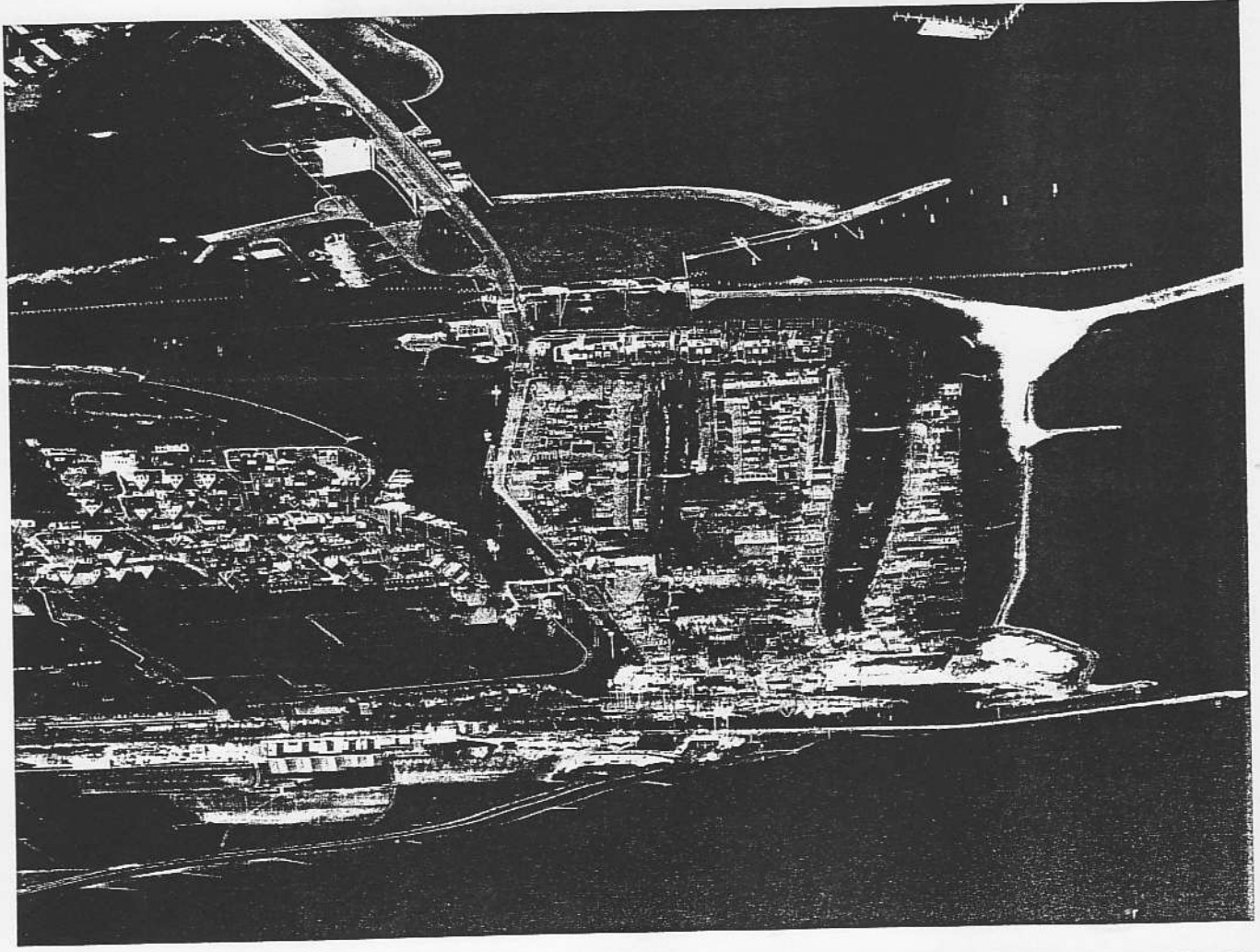
rus Buma.¹⁶

Ook via het bestuur van het mr. W.W. Bunnaleen zijn sinds de negentiende eeuw familieleden bij Friesland betrokken, in het bijzonder ook door het aan dit Leen opgedragen beheer van de familiebegraafplaats te Weidum.¹⁷

Tenslotte houdt sinds enige tientallen jaren de Familiestichting Buma de band met de provincie Friesland levend. Zij doet dit onder andere door het in bruikleen geven van voorwerpen aan instellingen als het Fries Museum en het Fries Scheepvaartmuseum, door het onderbrengen van het familiearchief bij het Rijksarchief in Friesland¹⁸ en door het beleggen van familiebijeenkomsten in Friesland.

Noten

- 1 *Nederland's Patriciaat* (1993), 132-177. 2 Buma, 'Een Friese kantourecht', 3 Mulder-Radezky, *Weidum*, 61-64. 4 Telling, 'Levensschets Wiardus Willem Buma', 5 VFG 62 (1889/1890) 1-12. 6 Een artikel over het Jan Harmensorgel in de Grote of St. Gertrudiskerk te Workum (*De Vrije Fries* (1971) werd tweemaal herdrukt, in: *Sichting tot behoud van het Nederlandse orgel*, band I (1974) 1 en in: J.D.Th. Wassenaar (red.), 1951 *St. Gertrudiskerk Workum 2001* (Workum 2001). Een bijdrage over de Friese fijnschilder Gerardus Wigmana (*DVF* 1969) kreeg recent een vervolgtitel 'Weerzien met Wigmana', in: Meindert Seffinga (red.) *It doeyn 't hjoed wer woun. Liber amicorum voor Sytse ten Hoeve* (Sneek 2001). 7 Stoter, *De zilveren eeuw*, 38-54. 8 Ibid., 27-32. 9 Zie voor haar: Kuiper, 'Een Buma eet geen konijn'. 10 Boeles, 'Mr. W.B. Bumat', 11 Buma, *Bijdrage tot de Geschiedenis*. 12 In het eerste oorlogsjaar schreef hij een artikel over Willem V, waarin hij wees op de positieve kant van het in ballingschap gaan van een Nederlandse vorst in tijden van nood (in: *Land en Volk*, 25 juli 1940) (veertienendaags blad, uitgegeven door A.J. Ozinga te Bolsward). 13 *Leeuwarder Courant* 8 augustus 1952 en 13 maart 1954. 14 Zie: *Nederland's Patriciaat* 30 (1944), 5-6. 15 Vriendelijke mededeling van drs. Goffe Jansma. 16 Zie: Broos, *Vier eeuwen*. 17 Mulder-Radezky, *Weidum*, 90-105. 18 Nierstrasz-Ledeboer, *Inventarissen archieven Buma*.

Stavoren, Binnestad vanuit het zuiden

einde aan de bloetijd van Stavoren.
Rond 1585 legde men rondom de stad
verdedigingswerken aan met een stads-
poort, vijf bastions en ten oosten van de
Achtergracht – tot dan toe de buiten-
gracht van de stad – de thans nog aanwe-
zige stadsgracht langs De Schans. Mede
door de verdere economische neergang
in de loop van de 18de eeuw en 19de
eeuw werd een groot deel van de bebou-
wing in de binnenstad afgebroken. De in
1883-'85 aangelegde spoorlijn van
Leeuwarden naar Sneek en Stavoren
sloot aan de noordzijde van de stad aan
op het spoorveer naar Enkhuisen. Na de
Tweede Wereldoorlog is in het dun
bebouwde zuidelijke stadsdeel de open
ruimte met nieuwbouw opgevuld en is de
stad buiten de stadsgracht aan de oost-
zijde uitgebreid. In de jaren zestig zijn
aan de zuidzijde de Johan Frisohuis en
het J.L. Hooglandgemeentelijk aangesteld,
voor de belangrijk geworden watersport

een jachthaven. Het havengebied aan de
noordzijde wordt momenteel heringe-
richt. Stavoren is een beschermd stadsge-
zicht.
De Herv. kerk (Voorstraat 69), gele-
gen achter de bebouwing van de Voor-
straat, is een driezijdig gesloten zaalkerk
voorzien van een kleine geveltoren en
een neoclassicistische ingangsomlijsting.
De kerk werd in 1861 gebouwd naar ont-
werp van meester-timmerman J.A.
Bokma ter vervanging van een 16de-
eeuwse voorganger. In de geveltoren
hangt een door Hans Falck gegoten klok
(1629). De kerk bevat een door Meije en
Wiebe Meijes met gebruik van oudere
kastelen en pijpwerk gebouwd orgel
(1785).
Overige kerken. Uit 1858 dateert
de *Doopsgez. kerk* (Voorstraat 43),
een driezijdig gesloten zaalkerk met aan
de *Gerref. kerk* (Schans 10) is een
eenvoudige zaalkerk uit 1884.
Het voorm. **raadhuis** (Voorstraat 94-

96) is een fors blokvormig pand uit circa
1880 met bakstenen dakapel en eclecti-
sche details. Naast de ingang staat een
laat-middeleeuwse, van Olandsteen
gemaakte stoeptsteen, waarschijnlijk
afkomstig uit Tallinn (Estand). Het inte-
rieur bevat zes behangelschilderingen
met bijbelse tafereelen (1776), vervaar-
digd door E.V. Hoek.
Woonhuizen. Het blokvormige
eenlaagspand *Voorstraat 51*, met
portiek en hoger opgetrokken midden-
salie, is rond 1880 gebouwd. Tot de
rond 1900 aan de Burgemeester Albert-
straat tot stand gekomen huizen behoren
de reeks in kalkzandsteen opgetrokken
eenlaags huizen *Burg. Albertstraat*
4-14, waarvan de hoekpanden zijn
voorzien van een hoger opgetrokken
geveldeel, het diepe huis *Burg. Albertstraat 18* en het woon- en
winkelpand *Burg. Albertstraat 11*
met bakstenen dakapel. Eveneens rond
1900 gebouwd is het middenganghuis
Voorstraat 3 met portiek en bakste-

*De naadselachtige steen
te
Stawen.*

